

УДК 332

Смик Р.Ю.

аспірант,

Навчально-методичний комплекс «НТУУ «КПІ» – МУФ»

СУЧАСНИЙ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ СТАН АПК УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ ЙОГО ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ЗАБЕЗПЕЧЕНОСТІ

На сучасному етапі агропромисловий комплекс України перебуває у складному становищі. Виробничий потенціал АПК України не повністю використовується, відбувається скорочення робочих місць, зростає рівень неплатоспроможності суб'єктів агропромислової діяльності, скорчуються обсяги виробництва, погіршується структура експорту сільськогосподарської продукції. Рекомендаціям щодо вирішення проблем кризового стану АПК мають передувати чітко визначені перспективи його розвитку. Для цього необхідно дослідити стан та динаміку розвитку ряду соціально-економічних, економічних (кількісних), фінансових та натуральних показників.

Ключові слова: агропромисловий комплекс, інвестування, сільське господарство, активи.

СОВРЕМЕННОЕ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ПОЛОЖЕНИЕ АПК УКРАИНЫ В КОНТЕКСТЕ ЕГО ИНВЕСТИЦИОННОЙ ОБЕСПЕЧЕННОСТИ

СМЫК Р.Ю.

На современном этапе агропромышленный комплекс Украины находится в сложном положении. Производственный потенциал АПК Украины не полностью используется, происходит сокращение рабочих мест, растет уровень неплатежеспособности субъектов агропромышленной деятельности, сокращаются объемы производства, ухудшается структура экспорта сельскохозяйственной продукции. Рекомендации по решению проблем кризисного состояния АПК должны предшествовать четко определены перспективы его развития. Для этого необходимо исследовать состояние и динамику развития ряда социально-экономических, экономических (количественных), финансовых и натуральных показателей.

Ключевые слова: агропромышленный комплекс, инвестирование, сельское хозяйство, активы.

THE CURRENT SOCIAL AND ECONOMIC STATE OF AGRO-INDUSTRIAL COMPLEX IN UKRAINE IN THE CONTEXT OF ITS INVESTMENT PROVIDING

Smyk R.

The agroindustrial complex of Ukraine is in a difficult situation in current economic conditions. The industrial potential of the agroindustrial complex of Ukraine is not fully utilized, there is a reduction of jobs, the level of insolvency of agricultural enterprises is increasing, the volume of production is converging, and the structure of export of agricultural products deteriorates. Recommendations for solving problems of the crisis of the agroindustrial complex must be preceded by clearly defined prospects for its development. To do this, it is necessary to study the state and dynamics of socio-economic, economic (quantitative), financial and natural indicators.

Keywords: agroindustrial complex, investment, agriculture, assets.

Постановка проблеми. Проблеми сучасного АПК, можливості його подальшого розвитку та джерела соціально-економічного забезпечення такого розвитку розглядаються у монографіях цілої низки вчених, які у своїх працях роблять акцент на тому чи іншому аспекті цієї багатогранної проблеми. Аналіз показав, що на сучасному етапі агропромисловий комплекс України перебуває у складному становищі, а саме виробничий потенціал АПК України не повністю використовується, деякі види сільськогосподарської діяльності у рослинництві стають нерентабельними, тваринництво взагалі занепадає, відбувається скорочення робочих місць, зростає рівень неплатоспроможності суб'єктів агропромислової діяльності, скорчуються обсяги виробництва, погіршується структура експорту сільськогосподарської продукції, шляхом зростання долі сировини та продукції низької стадії переробки. Рекомендаціям щодо вирішення проблем кризового стану АПК мають передувати чітко визначені перспективи його розвитку.

Для цього необхідно дослідити стан та динаміку розвитку ряду соціально-економічних, економічних (кількісних), фінансових та натуральних показників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми господарського життя, які так чи інакше пов'язані з агропромисловим комплексом, завжди були в центрі наукових інтересів як іноземних, так і вітчизняних вчених. Ціла низка вітчизняних вчених внесла свій науковий додаток до інтелектуальної спадщини у сфері інвестиційної проблематики в сфері сільського господарства: І.А. Бланк, Л.Т. Гораль, Л.М. Горбатюк, А.А. Гребеннікова, К.Р. Гуменна, С.О. Гуткевич, Л.Т. Котова, М.М. Лук'яник, О.А. Руденко, П.Т. Саблук, Н.О. Татаренко В.Г. Федоренко та інші [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7].

Мета статті. На основі здійсненого різностороннього аналізу соціального та економічного стану агропромислового комплексу країни, а також фінансово-інвестиційних передумов його сучасного положення

визначити основні причини, які впливають на соціально-економічний стан АПК.

Вклад основного матеріалу. За свідченням деяких дослідників, з початку 2000-х років у господарстві України відбувалося суттєве зростання активів підприємств як сільського господарства, так і в межах національного господарства в цілому. Однак, відносно розширення діяльності та вкладення капіталу в інші галузі значно переважає інвестування у сільське господарство [8, с. 41]. Так, середня доля активів підприємств сільського господарства у загальній галузевій структурі підприємств національної економіки у період з 2005-2013 року становила лише 5% (Рис. 1), що яскраво говорить про непропорційність розподілу капіталу та порівняну непривабливість аграрного сектору для інвестування [9, с. 251; 14, с. 130]. Дана тен-

денція продовжується і до цього часу, про що свідчать останні статистичні дані Державної служби статистики України (Рис. 2).

Заслугує уваги також інша довгострокова тенденція у сільському господарстві, а саме зростання питомої ваги оборотних активів у структурі активів сільськогосподарських підприємств (Рис. 3.). Таке положення справ є свідченням того, що скорочення відносної частки необоротних активів відбувається через відсутність можливості сільськогосподарських підприємств замінити застарілі та зношені основні засоби виробництва. Технічне забезпечення та ремонтно-обслуговувальна база АПК України знаходиться у кризовому стані, рівень забезпечення сільськогосподарськими машинами досягає лише 45-65%, амортизаційний строк вже закінчився для 80% техніч-

Рис. 1. Середня доля активів за видами економічної діяльності у період 2005-2013 рр.

Джерело: [9, с. 248]

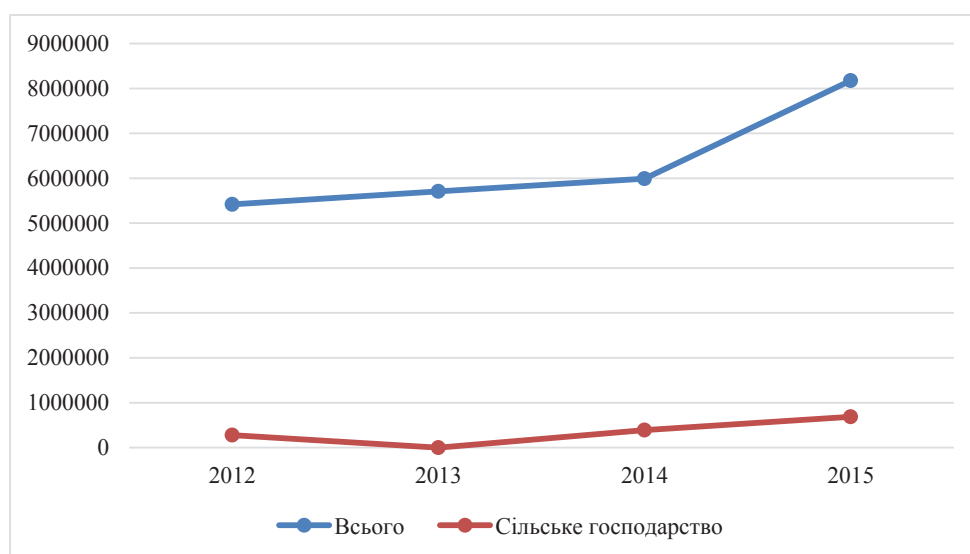

Рис. 2. Динаміка активів підприємств України, млн. грн

Джерело: побудовано автором на основі офіційних даних Державної служби статистики України (<http://www.ukrstat.gov.ua/>)

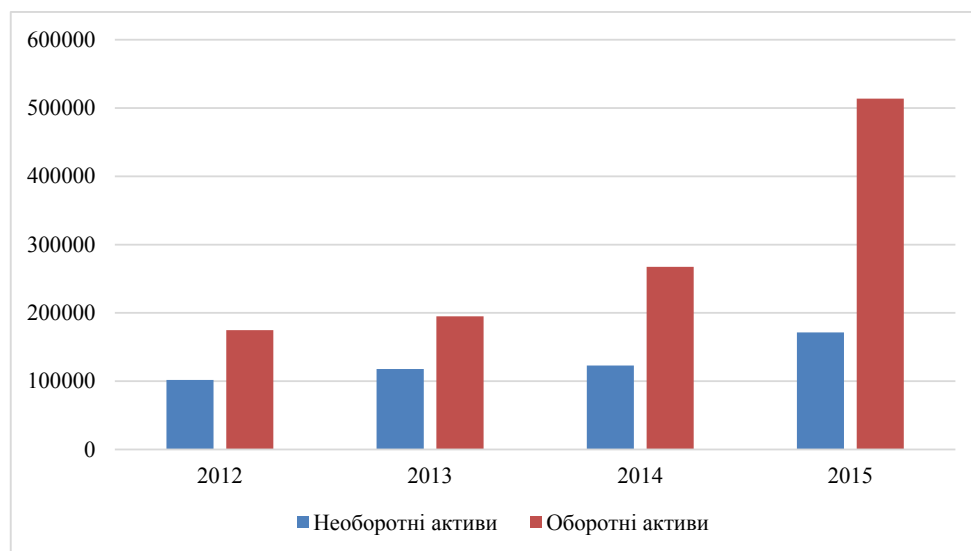

Рис. 3. Динаміка структури активів сільськогосподарства, млн. грн.

Джерело: побудовано автором на основі офіційних даних Державної служби статистики України (<http://www.ukrstat.gov.ua/>)

них засобів (через що 12-15% зернових залишаються не зібраними щорічно), динаміка списання зношеної техніки щороку значно перевищує динаміку закупівлі нової [11, с. 12]. Все це свідчить про існування значної інвестиційної незабезпеченості аграрного сектору, що не дає можливості відновити необоротні активи у тій мірі, яка би відповідала науково обґрунтованим потребам сільськогосподарського виробництва [9, с. 251; 8, с. 42; 12, с. 59]. Не зважаючи на те, що спостерігається деяке зростання також і нематеріальних активів, деякі вчені вказують, що зростання основних засобів може відбуватися за рахунок капітальних ремонтів та дооцінки повністю амортизованої техніки з метою її подальшої експлуатації [13, с. 112].

Рівень занепаду технічного та ресурсного забезпечення сільськогосподарських підприємств особливо яскраво видно у порівнянні з показниками європейських країн, за такими показниками: рівень механізації, обсяг ріллі на одиницю техніки (трактор), обсяг посівів зернових на одиницю техніки (комбайн), кількість корів на одиницю техніки (доїльну машину). Аналіз статистичних даних показав, для того, щоб досягти принаймні середньоєвропейського рівня механізації, Україні ще у 2010 році потрібно було збільшити тракторний парк більш ніж у 3 рази, а щоб досягти рівня Німеччини чи Польщі – більш ніж у 8 разів. Що стосується комбайнів, то для досягнення середньоєвропейського рівня в Україні потрібно збільшити їх кількість у 1,5 разів, а щоб досягти рівня Польщі – більш ніж у 2 рази. Показник технічної озброєності також значно відстає від провідних країн Європи та від середнього показника європейських країн в цілому. Так, в Україні на один трактор припадає більш ніж 6 працівників, тоді як у Австрії, наприклад, на 6 працівників припадає 18 тракторів; в Європі в середньому на 2 працівники приходить 1 трактор. Низький рівень технічної озброєності негативно випливає на продуктивність виробництва у сільському господарстві та призводить до низького рівня урожайності.

Так як найбільшу вартість у структурі основних засобів агропромислових підприємств займають саме зернозбиральні комбайни та трактори, то дуже яскраво відображає стан сучасної тенденції різкого скорочення рівня механізації АПК низхідна тенденція динаміки кількості одиниць техніки (Рис. 4.). Згідно з офіційними даними Державної служби статистики, за 5 років (2010-2015 рр.) кількість зернозбиральних комбайнів в країні скоротилася на 6,1 тис., а тракторів – на 23, 4 тис.

Аналіз аоказав, що, з дев'яностих років в аграрному секторі України відбувається деіндустріалізація та перехід на використання ручної праці, коли темпи вибуття основних засобів підприємств сектору втричі перевищують темпи їх надходження [8, с. 46]. Відповідно, для того щоб відновити належний рівень технічної озброєності, який існував у 90-х роках, необхідно щонайменше збільшити кількість тракторів на 432 000 одиниць, комбайнів – на 97 000 одиниць, вантажних автомобілів – на 252 000 одиниць.

Ознакою недостатньої інвестиційної забезпеченості аграрного сектору є низький рівень наявності та використання сільськогосподарськими підприємствами виробничих запасів, а саме мінеральних добрив та пестицидів у порівнянні країнами Європи. Для досягнення рівня європейських країн, необхідно збільшити щорічне внесення азотних добрив на більш ніж 3,4 млн. т., фосфорних – на 1,2 млн. т. та калійних добрив – на 1,3 млн. т., інакше постраждає родючість українських ґрунтів, що вже фактично відбувається.

Також інвестиційні можливості сільськогосподарських виробників дещо погіршуються постійним зростанням дебіторської заборгованості у складі оборотних активів сільськогосподарських підприємств (Додаток 3). Так, починаючи з 2008 року питома вага дебіторської заборгованості зросла з 38% до 56% у 2015 р., що негативно впливає та стан платоспроможності та ліквідності активів підприємств.

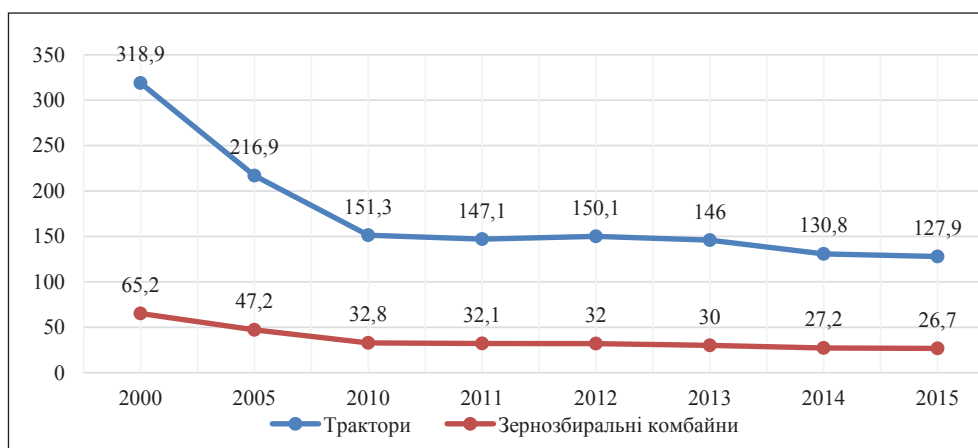

Рис. 4. Сільськогосподарська техніка в сільськогосподарських підприємствах, тис. шт.

Джерело: побудовано автором на основі офіційних даних Державного комітету статистики України (<http://www.ukrstat.gov.ua/>)

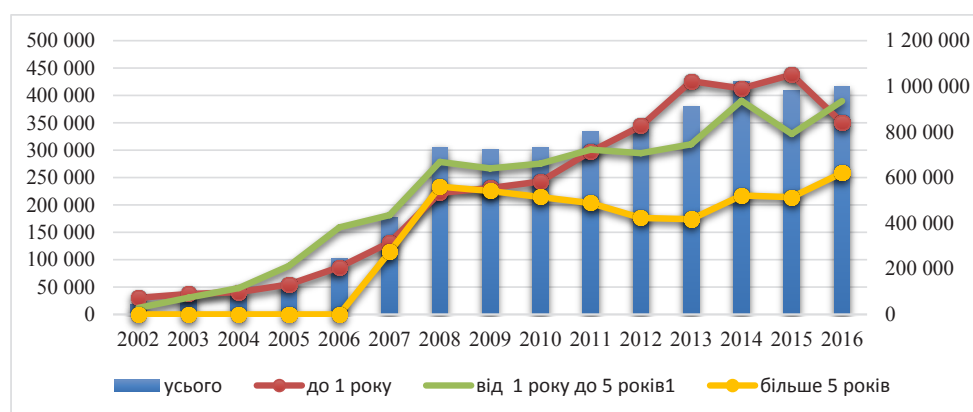

Рис. 5. Кредити, надані резидентам у розрізі строків погашення, млн.грн.

Джерело: побудовано автором на основі офіційних даних Національного Банку України (<https://www.bank.gov.ua>)

Враховуючи кризовий стан ресурсно-технічного забезпечення аграрного сектору, про що яскраво свідчить вище приведені аналітичні дані, тривожним видається низький рівень довгострокового кредитування (понад 5 років) національного господарства загалом та сільського господарства зокрема (Рис. 5, Рис. 6. і Рис. 7). Саме довгострокові кредити являються запорукою оновлення та переоснащення ресурсно-технічної бази аграрного сектору.

Більш того, питома вага аграрного сектору у кредитному портфелі банківських установ України мала тенденцію до скорочення, починаючи з 2000 року (з 10,7% у 2000 р. до 0,8% у 2009 р.). Лише з 2009 року тенденція змінюється на позитивну, та у 2016 р. доля аграрного сектору досягає вже 5,6%. Тут слід наголосити на тому, що саме кредитний механізм є дуже важливим елементом стимулювання розвитку аграрного сектору у розвинутих країнах світу. Так, питома вага кредитної заборгованості у вартості основного капіталу аграрних підприємств Італії та Бельгії досягає більш ніж 30%, Франції – понад 40%, Великої Британії та Німеччини – 50%, тоді як в Україні цей показник складає 18-20%.

Експерти ООН зазначають, що в Україні, незважаючи на доволі розвинену банківську систему, доступ до фінансування залишається обмеженим, особливо для підприємств малого та середнього бізнесу (МСБ). До 75% представників підприємств аграрного сектору, згідно опитувань експертів ООН, заявляють про те, що саме поганий доступ до кредитування є основним бар'єром на шляху подальшого розвитку та інвестиційної діяльності аграрних підприємств.

Висновки. За результатами проведеного дослідження соціально-економічного стану агропромислового комплексу та його інвестиційного забезпечення, приходимо до наступних висновків. На сучасному етапі АПК України перебуває у важкому кризовому стані, а саме:

- виробничий потенціал агропромислових підприємств не використовується в повній мірі;
- деякі види сільськогосподарської діяльності у рослинництві є нерентабельними;
- сільськогосподарська діяльність в сфері тваринництва нерентабельна;
- зростає рівень неплатоспроможності суб'єктів агропромислової діяльності;

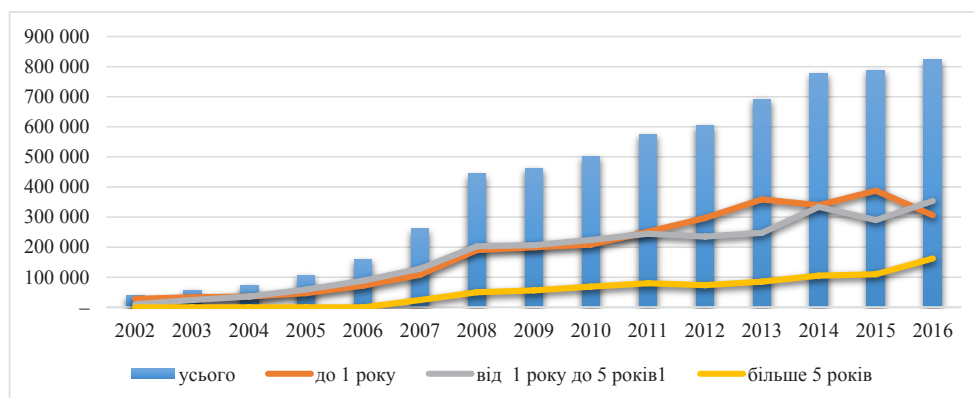

Рис. 6. Кредити, надані нефінансовим корпораціям, у розрізі строків погашення, млн. грн.

Джерело: побудовано автором на основі офіційних даних Національного Банку України (<https://www.bank.gov.ua>)

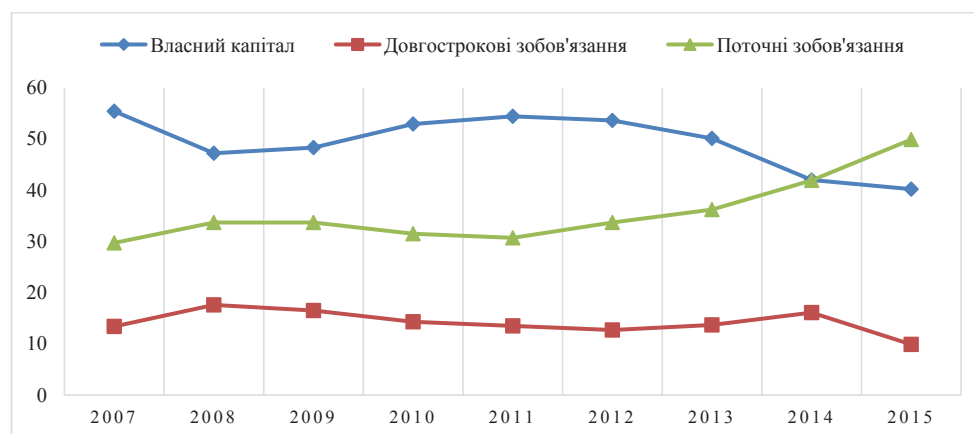

Рис. 7. Структура пасивів сільськогосподарських підприємств, %

Джерело: побудовано автором на основі офіційних даних Державної служби статистики України (<http://www.ukrstat.gov.ua/>)

- погіршується структура експорту продукції агропромислових підприємств через зростання долі сировини та продукції з низькою додатковою вартістю;
- значного занепаду зазнав саме переробний сектор АПК, що вказує на зміщення діяльності підприємств у сферу ресурсної продукції;
- рівень забезпечення сільськогосподарськими машинами досягає лише 45-65%;

- низький рівень наявності та використання підприємствами АПК виробничих запасів, а саме мінеральних добрив та пестицидів;
- спостерігається постійне зростання дебіторської заборгованості у складі оборотних активів підприємств АПК;
- доступ до банківського кредитування дуже обмежений, особливо для підприємств МСБ.

1. Кирилов Ю.Є. Концептуальні засади конкурентоспроможного розвитку аграрного сектору економіки України в умовах глобалізації [Текст] : [монографія] / Ю. Є. Кирилов ; Держ. ВНЗ «Херсон. держ. аграр. ун-т». – Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2015. – 419 с.

2. Баян А.В. Інвестиційна діяльність аграрного сектору України в умовах розвитку прикордонного співробітництва з країнами ЄС [Текст] : [монографія] / А. В. Баян, Г. В. Спаський ; Нац. акад. аграр. наук України, Нац. наук. центр «Ін-т аграр. Економіки», Закарпат. держ. с.-г. дослід. станція. – Київ : Аграрна наука, 2016. – 150 с.

3. Єрмаков О. Ю. Інформаційне забезпечення ефективного розвитку аграрного сектору національної економіки [Текст] : монографія / О. Ю. Єрмаков, Н. А. Розога. – Київ : Компринт, 2016. – 227 с.

4. Кушнір І.В. Фінансово-кредитне забезпечення розвитку аграрного сектору економіки України [Текст] : монографія / І.В. Кушнір. – Миколаїв : Миколаїв. обл. друку., 2011. – 122 с.

5. Смирнова Н. В. Аналіз співвідношення оборотних і необоротних активів сільськогосподарських підприємств [Текст] / Н.В. Смирнова // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол. : В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопіль-

ського національного економічного університету "Економічна думка", 2014. – Том 18. – № 2. – С. 246-252. – ISSN 1993-0259. https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/viewFile/686/pdf_309

6. Войкіна В. Кредит vs лізинг: як держава підтримує купівлю сільгосптехніки? 16.11.2016 Аграрне інформаційне агентство Agravery. Режим доступу: <http://agravery.com/uk/posts/show/kredit-vs-lizing-ak-derzava-pidtrimue-kupivlu-silgospstehniki> (03.03.2017)

7. Майорова Т.В. Банківське кредитування інвестиційної діяльності» сільськогосподарських підприємств [Електронний ресурс] / Т.В. Майорова // Фінанси України. – 2016. – С. 10-16. Режим доступу: <http://ir.kneu.edu.ua:8080/bitstream/2010/17578/1/%D0%9C%D0%B0%D0%B9%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B0%201.pdf> (03.03.2017)

8. Бурковська А.В. Кредитне забезпечення відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств / А. В. Бурковська, І. Г. Коржинський // Фінансовий простір. – 2015. – № 1. – С. 57-62. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fin_pr_2015_1_9 (03.03.2017).

9. Петрук О.М. Оцінка інвестиційно-кредитного потенціалу підприємств АПК / О. М. Петрук, І. О. Григорук // Облік і фінанси. – 2014. – № 4. – С. 108-114. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Oif_apk_2014_4_18

10. Мельник К.М. Інвестиційні кредити комерційних банків у фінансуванні аграрного сектора економіки України / К. М. Мельник // Зб. наук. праць Уманського національного університету садівництва / [редкол.: О. О. Непочатенко (відп. ред.) та ін.]. – Київ : Вид-во «Основа», 2016. – Вип. 89. – Ч. 2: Економічні науки. – С. 127-138. <http://journal.udau.edu.ua/assets/files/89/Ekon/Ukr/12.pdf> (03.03.2017)